

Asia Teoskynnys, koru

Hakija A

Annettu 7.1.1991

Tiivistelmä *Kaivertaja A oli tehnyt korun, jossa korulaattaan oli kaiverrettu kuvio. Koru oli muotoilultaan tavanomainen korulaatta eikä tekijänoikeussuoja tullut kysymykseen muotoilun perusteella. Taiteellisen kaiverruksensa perusteella koru oli itsenäinen ja omaperäinen ja siten suojattu tekijänoikeudella.*

SELOSTUS ASIASTA

Kaivertaja A on 3.12.1990 päivätyllä kirjeellä pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa tekijänoikeuden loukkausta koskevassa asiassa, joka on vireillä H:n raastuvanoikeudessa. Lausuntopyyntöön on liitetty H:n raastuvanoikeuden pöytäkirjat jutun kahdesta ensimmäisestä käsittelystä sekä valokuvat A:n ja B Oy:n valmistamista koruista.

Haastehakemuksen mukaan A on luonut taiteellisena teoksena pidettävän kaulariipuskorun, jota on myyty ja markkinoitu tekijän suostumuksella. Sitten on B Oy alkanut tukkuliikkeensä kautta myydä ja markkinoida lähes samanlaista kaulariipusta, jolloin se on samalla lopettanut A:n korujen ostot. A on vaatinut korvauksia luvattomasta teoksen käyttämisestä sekä muusta menetyksestä ja vaatinut, että markkinoilta poistetaan kaikki tekijänoikeussuojan vastaisesti myydyt korut ja laatat ja että laatat määrättäisiin heti hävitettäväksi.

A on uudistanut haastehakemuksen kanteeksi asiassa ja kertonut kehittäneensä kyseisen taiteellisen teoksen jo ennen 1980-luvun puoliväliä. B Oy on myynyt plagioitua kaulariipusta samalle asiakaskunnalle, jolle A:n korua on markkinoitu. A on katsonut, että hänen taiteellista teosta on muutettu sen arvoa loukkaavalla tavalla, mutta kuitenkin niin vähäisesti, että se on täysin sekoitettavissa A:n teokseen ja havaittavissa sen plagiaattiksi. Jälki on kuitenkin A:n mukaan rumempi kuin alkuperäisessä korusa.

B Oy:n puolesta on katsottu, että se ei ole loukannut A:n tekijänoikeutta, koska kyseinen noin neliösenttimetrin kokoinen kaulakoru ei taiteellisen muotoilunsa puolesta ole sen kaltainen omaperäinen ja tunnettu tai tun-

nustettu taiteellinen teos, jolla olisi sen kaltainen tekijänoikeus kuin haastehakemuksessa on kerrottu. Kysymyksessä olevan kokoiseen laattaan ei juurikaan voi suunnitella tunnistettavia kuvioita. Lähes kaikissa laatoissa on vastaavalla tavalla kulmissa jonkinlaiset kaiverruukset tai kohokuviot, jolloin keskelle jäävään tyhjään tilaan kaiverretaan tilaajan haluama nimi tai päivämäärä tai muu vastaava merkintä. Tämän kaltaisia kaulakoruja on ollut aina kaupan. Kysymyksessä on perinteinen tapa koristaa tällainen riipuslaatta. Myös koneellinen kaivertamistapa aiheuttaa sen, että kaiverruukset pääsääntöisesti ovat niissä kulmissa kuin nyt kiistanalaisissa laatoissa.

Edelleen B Oy:n puolesta on katsottu, että kysymyksessä ei ole niin sanottu design-tuote, joka olisi yleisesti tunnettu ja tunnustettu, joka automaattisesti yksilöityisi tekijäänsä ja olisi tällä tavalla tunnettu. Korkeimman oikeuden tapauksista ei löydy ratkaisua, jossa tämänkaltainen laatta olisi katsottu teokseksi. Rannekoru on katsottu tämänkaltaiseksi teokseksi ja lakitekstissä mainitaan taidekäsityö tai taideteollisuuden tuote.

B Oy:n puolesta on myös todettu, että mallioikeuslain 1 §:n mukaan mallilla tarkoitetaan tavaran ulkomuodon tai koristeen (ornamentin) esikuvaa ja että korut, mitalit ja tunnus kuvat sisältyvät mallioikeusasetuksen mukaiseen luokitukseen.

A on antanut toisessa käsittelyssä kirjelmän, jossa on todettu muun muassa, että A:lle kuuluu tekijänoikeussuoja mallioikeussuojasta riippumatta. Niin ikään A on ilmoittanut, että samaa kuviota kuin kaulariipuksessa on kaiverrettu myös kalvosinnappeihin ja rannelaattaan ja että kysymyksessä on teoskokonaisuus. Edelleen A on todennut, ettei mahdollisilla kaiverruksilla riipuslaatan keskikohtaan ole merkitystä tekijänoikeuden kannalta.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Yleistä

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut taiteellisen tai kirjallisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Laissa mainitaan suojattavina teostyyppinä muun muassa kuvataiteen, taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteet. Esimerkkiluettelo ei ole tyhjentävä, vaan lain mukaan teos voi ilmetä myös muulla tavalla. Valokuvista säädetään kuitenkin erillisessä laissa. Tekijänoikeus voi kohdistua myös tuotteisiin, jotka ovat mallioikeuslain (221/71) mukaan suojattuja. Tekijänoikeuslain 10

§:n mukaan teoksen tekijällä voi olla teokseen tekijänoikeus sen estämättä, että teos on rekisteröity mallina.

Tekijänoikeus syntyy teoksen luojalle. Tekijänoikeus suojaa henkistä luomistyötä ja tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että tuote on itsenäinen ja omaperäinen eli se ylittää teostasoon.

Teostasovaatimuksen katsotaan täyttyvän, jos kukaan muu kuin tekijä ei oletettavasti päätyisi täysin samanlaiseen lopputulokseen. Tekijänoikeussuojan edellytyksenä ei ole muita vaatimuksia. Teoksen ei esimerkiksi tarvitse olla taiteellisesti korkeatasoinen.

Teostasovaatimus vaihtelee käytännössä eri teoslajien kohdalla. Taidekäsityksen ja taideteollisuuden eli niin sanotun käyttötaiteen tuotteiden kohdalla teostasovaatimus on käytännössä asetettu melko korkealle ja huomiota on kiinnitetty tuotteen taiteellisiin ominaisuuksiin. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO II 60 katsottiin rannekoru taiteellisen muotoilunsa perusteella tekijänoikeuslaisia tarkoitetuksi omaperäiseksi taidekäsitysteokseksi. Niin ikään ratkaisussa KKO 1980 II 3 pidettiin A:n suunnittelema koru muotoilunsa ja kompositionsa perusteella tekijänoikeuslaisia tarkoitettuina teoksina, mutta solkia sitä vastoin ei. Kuvataiteen tuotteiden, kuten piirrosten, osalta teostasovaatimus on käytännössä melko alhainen ja suojaa on yleensä pidetty selvänä.

Tekijänoikeus ei suojaa esimerkiksi aihetta, teemaa tai ideaa, vaan sitä ilmenemismuotoa, johon tekijä on sen saattanut. Toisen ideaa saa siten vapaasti hyödyntää, kunhan idean toteuttaa omaperäisellä tavalla.

Tekijänoikeus tuottaa tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan tekijälle yksinomaisten oikeuden tietyin rajoituksin määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna. Tekijä voi siirtää nämä taloudelliset oikeutensa toiselle kokonaan tai osittain. Tekijänoikeuslain 28 §:n mukaan se, jolle tekijänoikeus on luovutettu, ei saa muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta toiselle, ellei toisin ole sovittu.

Tekijälle syntyy myös niin sanottuja moraalisia oikeuksia. Tekijänoikeuslain 3 §:n mukaisesti tekijän nimi on mainittava hyvän tavan mukaisesti valmistettaessa teoksesta kappaleita tai saatettaessa teos yleisön saataviin. Pykälässä kielletään myös teoksen muuttaminen tekijän taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla tai teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä. Tekijä voi luopua sitovasti moraalisisista oikeuksistaan vain, mikäli kysymyksessä on laadultaan tai laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen.

Tekijän taloudellisten tai moraalisten oikeuksien loukkaus voi johtaa korvausvelvollisuuteen. Tekijänoikeuslain 57 §:n mukaan teosta vastoin tekijänoikeuslakia käyttävä on velvollinen suorittamaan käyttämisestä te-

kijälle kohtuullisen hyvityksen. Tällainen hyvitysvelvollisuus perustuu objektiiviseen vastuuseen. Jos käyttäminen tapahtuu tahallisesti tai tuotamuksesta, on hyvityksen lisäksi suoritettava korvaus kaikesta muustakin menetyksestä, kärsimyksestä ja muusta haitasta. Tällainen korvausvelvollisuus kattaa epäsuoran ja suoran vahingon sekä aineelliset ja aineettomat vahingot.

Tekijänoikeuslain 58 ja 59 §:ssä on säännökset, joiden mukaan tuomioistuimien voi asianomistajan vaatimuksesta määrätä luvattomasti valmistetut teokappaleet tai niiden valmistamisessa käytetyt apuvälineet hävitettäväksi, muutettavaksi tai asianomistajalle luovutettavaksi, milloin katsoo kohtuulliseksi.

Tekijänoikeus koruun

Esillä olevassa tapauksessa on kysymys kaulariipuksen tekijänoikeussuojasta. Riipus on muotoilultaan tavanomainen korulaatta, eikä tekijänoikeussuoja tässä tapauksessa tule kysymykseen muotoilun perusteella. Tapaus eroaa siten olennaisesti edellä viitatuista korkeimman oikeuden tapauksista. Sen sijaan tekijänoikeusneuvosto katsoo, että koru on itsenäinen ja omaperäinen taiteellisen kaiverruksensa perusteella ja saa siten tekijänoikeussuojaa. Sillä seikalla, saako koru suojaa myös mallioikeuslain perusteella ei ole merkitystä tekijänoikeussuojan kannalta.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että A:lla on tekijänoikeuslain 2 §:n perusteella yksinoikeus määrätä korujen valmistamisesta ja levittämisestä. Koska esillä olevassa tapauksessa myös kaivertamalla valmistettu kuvio sinänsä saa itsenäisyytensä ja omaperäisyytensä vuoksi tekijänoikeussuojaa, kuvion valmistamiseen kaivertamalla tai muuta menetelmää käyttäen on saatava A:n suostumus silloinkin, kun kuvio esimerkiksi kaiverretaan muulle alustalle kuin riipuslaatalle.

Tekijänoikeuslain 2 § takaa tekijälle yksinoikeuden määrätä teoksesta muuttamattomana tai muutettuna. Teokappaleiden valmistamiseen muutetussa muodossakin on siten saatava tekijän suostumus. Sen sijaan täysin itsenäisen uuden teoksen, vaikkakin se rakentuisi samalle idealle kuin alkuperäinen teos, saa valmistaa ilman alkuperäisteoksen tekijän suostumusta, koska tekijänoikeus ei suojaa ideaa sinänsä. Siten on esimerkiksi tekijänoikeussuojan estämättä mahdollista valmistaa korulaattoja, joissa on kulmissa kuviot, kunhan koru kokonaisuudessaan eroaa muista vastaavantyyppisistä koruista. Esillä olevassa tapauksessa B Oy:n valmistamat teokappaleet kuitenkin muistuttavat selvästi A:n teosta ja ovat A:n teokseen sekoitettavissa. Mikäli B Oy ei voi osoittaa saaneensa A:n suostumusta teokappaleiden valmistamiseen, on A:n 2 §:n mukaisia oikeuksia loukattu.

Tekijänoikeuslain 3 § koskee teoksen muuttamista tekijän taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla. Tekijänoikeusneuvosto kat-

soo, että A:n teosta ei ole muutettu A:n taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla.

Edellä olevan perusteella tekijänoikeusneuvosto katsoo, että B Oy voi joutua korvausvelvolliseksi tekijänoikeuslain 57 §:n mukaisesti, jollei se voi osoittaa saaneensa A:n suostumusta teoskappaleen valmistamiseen muutetussa muodossa. Korvausvastuu perustuisi tällöin tekijänoikeuslain 2 §:ään, mutta ei sen sijaan tekijänoikeuslain 3 §:ään, koska A:n teosta ei ole muutettu hänen moraalisia oikeuksia loukkaavalla tavalla. Soveltavaksi tulevat tällöin myös tekijänoikeuslain 58 ja 59 §:n säännökset.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa lopuksi, että sen toimivaltaan kuuluu antaa lausuntoja ainoastaan tekijänoikeuslain soveltamisesta. Tekijänoikeusneuvosto ei siten voi ottaa kantaa siihen, saako koru suojaa mahdollisesti myös jonkin muun lain perusteella. Tekijänoikeusneuvosto ei voi myöskään ottaa kantaa näyttökysymyksiin. Esillä olevassa tapauksessa on kuitenkin oletettu, että A:n teos on valmistettu ennen B Oy:n valmistamia teoskappaleita, koska sitä ei ole kahden ensimmäisen tuomioistuinkäsittelyn aikana kiistetty.